

FILE DE ISTORIE: „CHRONICA PAROCHIALĂ DIN PAROCHIA GR[ECO-]OR[TODOXĂ] GURASADA”

FLORIN DOBREI

Episcopia Devei și Hunedoarei

florin.dobrei@yahoo.com

Cuvinte-cheie: Gurasada, parohie, cronică bisericească, Romul Iacob, biserica „Sf. Arhanghel Mihail”

Keywords: Gurasada, parish, church chronic, Romul Iacob, “St. Archangel Michael” church

Pentru întregirea trecutului centrului comunal Gurasada, străvechi sat românesc de pe valea Mureșului, cunoscut atât prin valoroasa sa biserică medievală „Sf. Arhanghel Mihail”, cât și ca loc de naștere al reputatului istoric și cărturar interbelic Silviu Dragomir (1888-1962), „Chronica parochială din Parochia Gr[eco-]Or[todoxă] Gurasada”, elaborată de preotul-paroh Romul Iacob între anii 1928 și 1940, constituie un neprețuit izvor istoriografic. Textul cronicii cuprinde relatări succinte ale unor evenimente bisericești petrecute în parohia Gurasada, precum și numeroase informații conexe, privitoare la trecutul laic al meleagurilor hunedorene, la mentalitățile localnicilor, la potențialul agricol al satului etc. Prin această cronică parohială, istoria bisericească se întregește, îmbogățindu-se cu noi informații.

Străveche vatră de locuire românească, atestată documentar, sub forma „terra Zad”, încă din anul 1292¹, Gurasada rămâne cunoscută în istorie atât prin valoroasa sa biserică „Sfântul Arhanghel Mihail”, ctitorie cnezială din piatră ce străjuiește valea Mureșului de aproape un mileniu², cât și ca loc de naștere al reputatului istoric și cărturar interbelic Silviu Dragomir (1888-1962)³. În pofida vechimii și a importanței sale, acestei localități nu i s-a întocmit, până în prezent, o binemeritată și mult așteptată monografie. În eventualitatea întocmirii uneia, orice sursă istoriografică va constitui un izvor de mare preț și, cu atât mai mult, o încercare de monografiere propriu-zisă, precum este cazul *Chronicii parohiale din Parochia Gr[eco-]Or[todoxă] Gurasada*, elaborată între anii 1928 și 1940.

Păstrată în fotocopie, în Arhiva Parohiei Ortodoxe Române Gurasada⁴, cronică a fost întocmită ca răspuns la primirea unei circulare din partea Centrului arhidiecezan din Sibiu, de care depindeau la acea dată obștile hunedorene; la 1 aprilie 1949, Hunedoara a

¹ Suciu 1966, p. 275.

² Drăguț 1968, p. 54-56; Popa, Chicideanu 1984, p. 54-67; Greceanu 2000, p. 32-40; Dobrei 2011, p. 73-76.

³ Păcurariu 1988, p. 109-122; Păcurariu 2002, p. 377-391; Stoicescu 1988, p. 98-105; Ioniță 1992, p. 63-68; Rus 2002, p. 13-56; Rus 2004, p. 326; Șipoș 2009, 547 p.; Pop, Șipoș 2009, 209 p.; Enciclopedia 2010, p. 252 etc.

⁴ Cronică, păstrată doar în format fotocopiă (originalului i s-a pierdut urma), ne-a parvenit în ianuarie 2012, prin amabilitatea preotului-paroh Ovidiu Stretean.

trecut, din punct de vedere administrativ-canonice, sub jurisdicția Episcopiei Aradului, Ienopolei și Hălmagiului, iar din 2009 sub cea a nou-înființatei Episcopii a Devei și Hunedoarei. Această „poruncă de la vîlădicie” se transmisese, prin intermediul Oficiilor protoprezbiteriale, tuturor preoților ortodocși din Ardeal, protopopii fiind însărcinați apoi cu verificarea îndeplinirii acestei îndatoriri; spre exemplu, în partea inferioară a unei pagini a cronicii s-au însemnat următoarele: „Văzut: la 21 Maiu 1932. Protopop Iuliu Josan”. Ca atare, pretutindeni preoții-parohi au purces la întocmirea de scurte istorii bisericești locale. Formatul și extensiunea au diferit însă de la caz, în funcție de sursele de informare și, mai ales, de râvna fiecărui cleric în parte; cronică în discuție (tip registru) este de extensiune medie, cu litere frumos caligrafiate.

Autorul cronicii este preotul-paroh Romul Iacob, născut în jurul anului 1870, în satul învecinat Runcșor. Provenea, atât pe linie paternă, cât și pe linie maternă, din două vechi familii de clerici ortodocși de pe valea Mureșului; tatăl său a fost preotul Ioan Iacob din Runcșor (1866-1907), iar bunicul dinspre mamă, preotul Alexie Olariu din Gurasada (1839-1891), exponentul unei adevărate dinastii preoțești cu acest nume, ale cărei rădăcini pot fi urmărite documentar în localitate până la mijlocul secolului al XVIII-lea. Absolvent al Institutului teologic-pedagogic „Andrean” din Sibiu (1888-1891)⁵, și Romul Iacob a păstorit obștea parohială a satului Gurasada timp de aproape cinci decenii, anume de la praznicul Sfințelor Paști ale anului 1892 și până la 1 iunie 1939; cum parohia a rămas vacantă pentru două scurte perioade de timp, îl întâlnim, ca „administrator parochial”, și în anii 1939-1940 și 1945-1946⁶.

Textul cronicii cuprinde relatări succinte ale unor evenimente bisericești petrecute în parohia Gurasada, precum și numeroase informații conexe. Datele au fost culese, potrivit înseși mărturiei preotului, „din cărți, altele din auzite și altele din întâmplările vieții mele”. Cronică se deschide cu explicarea motivației întocmirii sale, anume „porunca [sosită n.n.] de la vîlădicie, ca fiecare parohie să-și aibe cronică sa, în care să se însemne, spre amintire, faptele mai însemnate, spre a nu fi lăsate uitării”. Urmează șirul preoților care au păstorit în străvechiul lăcaș de cult din Gurasada, monument de artă arhitecturală și picturală românească prezentat apoi, pe larg, pe filele următoare. În continuare, se fac precizări prețioase privitoare la trecutul parohiei, dintre care enumerăm repararea bisericii și a edificiului școlar, înzestrarea edificiului ecleziastic cu un nou clopot (în locul celui rechiziționat de Armata austro-ungară în anul 1915), inițiativa ridicării unui nou lăcaș de închinare etc. Se prezintă vizitele pastorale ale protopopului locului, inspecțiile „Comisiunii Monumentelor Istorice” și întrunirile periodice ale Asociației misionare interbelice „Oastea Domnului”. Descrierea desfășurării slujbelor tradiționalului Maslu din ziua praznicului „Schimbării la Față a Domnului” (6 august) ocupă un loc aparte; legat de acest praznic se istorisește cum atunci „când stăpânirea nemțească a cuprins Ardealul, introducând Un[i]ația la români, cari apoi, rămânând fără episcop, preotesele din Gurasada, îmbrăcate în haine de iobăgițe, mergeau până la Lugoj, de unde aduceau sticluțe cu sfântul mir și undelemn sfințit. Apoi, în ziua de Probagi (6 VIII) [praznicul „Probojeniei” sau al „Schimbării la Față a Domnului” n.n.], să facea Maslu la Gurasada, unde veniau preoții și creștinii din satele dinprejur și-și luau sticluța cu Mir și untul de lemn adus din Lugoj, sfințit de episcopii din Carloviți. Străbuna mea, Susa Olariu, răposată la 1869, în etate de 80 ani, a fost în mulți ani la Lugoj, în afacere de aducătoare de mir”. În fine, nominalizarea clericilor participanți la diferitele slujbe și rânduieli bisericești, precum și la cercurile pastoral-

⁵ Roșca 1911, p. 159.

⁶ SJHAN b, f. 23-62. A se vedea și Calendarele 1892-1946.

misionare organizate ocazional la Gurasada ne oferă un tablou complet al ocupanților tuturor parohiilor aparținătoare Protopopiatului Ilia; informații sunt deosebit de prețioase pentru reconstituirea listelor de preoți care au păstorit în acele sate.

Se fac apoi incursiuni în trecutul laic al satului, amintindu-se o serie de evenimente istorice la care a participat obștea locală, precum Revoluția de la 1848-1849 (relatarea refugierii preotului-paroh Alexie Olariu în Imperiul Otoman) și Primul Război Mondial (menționarea atacului unui tren blindat maghiar asupra satului). Sunt notate și alte informații succinte de interes istoric, cum ar fi organizarea și desfășurarea Marii Uniri de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, urcarea pe tronul României a regelui Carol II (1930), organizarea plebiscitului pentru votarea „Constituției României” din anul 1938, ocuparea Cehoslovaciei și a Poloniei în 1939 etc.

Cronica are o mare însemnătate și în ceea ce privește creionarea mentalităților locale; spre exemplu, se relatează cum, de praznicul Botezului Domnului din anul 1936, „sfințirea apei am făcut-o în curtea bisericii, lângă crucea de piatră. A fost popor foarte mult. Am ținut o mică vorbire, rogând poporul să nu joace azi, ca să dovedim că suntem creștini și în realitate, nu numai cu numele. Însă, durere, nu am fost ascultat. După amiază, toată lumea la birt (cârciumă), apoi dă-i la joc și beție până după mezul nopții”.

La finalul anilor 1937-1939 au fost întocmite adevărate „bilanțuri economice”, descriindu-se cât de productive sau de neproductive fuseseră sezoanele agricole tocmai încheiate. Spre exemplu, „în anul 1939 a fost grâu bun, bine copt și curat la bomb. Cucuruzul a fost record, dar a cam suferit la cules din cauza ploilor îndelungate pe timpul culesului. Fân a fost cam puțin; otavă mai deloc. Poame, [anume] mere, pere, prune, au fost prestre măsură de multe”.

Redăm mai jos textul cronicii în discuție, cu specificarea că s-au operat intervenții minime, anume întregiri de nume și de cuvinte, toate redate între paranteze drepte.

I. N. D. [In nomine Domini/În numele Domnului n.n.],

Începutu-s-a a se scrie această cronică a parohiei Gurasada în anul Domnului 1928, în timpul domniei regelui minor Mihai, a Î[nalt] P[rea] S[fințitului] Patriarhul românilor Miron Cristea, fiind Mitropolit și Arhiepiscop de Sibiu Nicolae Bălan, de Romul Iacob, parohul locului.

Întâmplându-se să sosească poruncă de la vîlădicie, ca fiecare parohie să-și aibe cronica sa, în care să se însemne, spre amintire, faptele mai însemnate, spre a nu fi lăsate uitării, am început să scriu faptele cele vrednice de reținut pe cari și eu, unele din cărți, altele din auzite și altele din întâmplările vieții mele, le-am luat la cunoștință.

Lista sau dipticul preoților din Parohia Gurasada este următorul: La anul 1765 se amintește, în inscripția [aflată de]asupra ușei bisericii, parohul Gheorghe Olariu, paroh în Câmpuri, fiind administrator în parohia Gurasada. În acest timp s-a pictat biserica a doua oară, cu multă osîrdie, frumuseță și trăinicie, de doi pictori: unul din Inidoara, altul din Pitești. La anul 1797 funcționează ca paroh Ioan Olariu. De la anul 1798 până la 1823 păstorește Iosif Olariu. De la 1814 până la 1824 se amintește Ioan Popoviciu, mai întâi ca capelan, pe urmă ca paroh al Gurasadului. De la 1824 până la 1839 este Ioan Olariu. De la 1827 până la 1845 Istime Olariu. De la 1838 până la 1891 Alexie Olariu. În anul 1848, fiind răscoala condusă de Avram Iancu, parohul Alexie Olariu împreună cu familia s-a refugiat, pe la Orșova, în Bulgaria și Turcia,

reîntorcându-se numai după ce s-a liniștit Ardealul; în acest timp a funcționat, ca administrator parohial, parohul din Gothatea, fratele lui Alexe: Sofronie Olariu. În anul 1892, cu ajutorul Bunului Dumnezeu, începând cu sărbătorile Sfintei Învieri, am funcționat eu, Romulus Iacob, urmând în păstorie moșului meu dinspre mamă, Alexie Olariu⁷.

[Anii 1892-1928]

La anul 1897 s-a reparat și șind[r]ilit biserica. La anul 1902 s-a clădit, cu multă trudă și cheltuială, edificiul școlar. La anul 1905 s-a reparat radical biserica, făcându-se respiratoare sub pământ contra umezelei, podindu-se totodată. Cu această ocaziune, s-a scos la iveală din naia bisericeii o piatră unghiulară, având inscripție slavonă. Învățătul și ilustrul nostru învățător Nicolae Iorga, cu ocazia trecerii sale pe la noi în 1908 [recte: 1906 n.n.], a descifrat această inscripție slavonă care este: „Dumnezeul meu, miluiește sufletul lui. Anul 7126”, corespunzându-i anul 1617.

Aflu de bine să amintesc și de biserica noastră în câteva cuvinte. Cu regret, date sigure nu ne-au rămas despre timpul zidirii. Afară de peatra amintită, din 1617, mai este clopotul cel mic, purtând caracteristica inscripție: „Gloria in excelsior Deo me fundit Georgius Menel Cronstadt (Brașov) 1668”. De unde se deduce că biserica trebuie să fie zidită înainte de 1600. Dl. Profesor Iorga spune că biserica este de o vechime de 4 sute (patru sute) ani. Ce[e]a ce scoate în relief importanța bisericii este, pe lângă forma sa tipică, pictura de mare valoare artistică, fiind unică în felul ei și originală; acest fapt a determinat pe conducătorii Muzeului Național din Pesta să trimită artiști speciali pentru a pregăti tablouri, constatatoare din copii fidele ale picturii bisericii, pe seama acestui Muzeu. Iată ce spune despre pictură dl. Nicolae Iorga: „Biserica bătrână, din fericire nerefăcută, păstrează pictura meșterului din Hunidoara de la 1765 și a tovarășului său piteștean. Scenele, mari, îndrăznețe, sânt cu totul de iconografia și stilul nostru. Fețele, cu caracter naiv, misterios, ca pe valea Streiului, falduri bogați și liberi ai veșmintelor, avântul vioi al grupelor vădesc iarăși sinteza așa de interesată care s-a realizat aici și numai aici. Ea este ultima înflorire a unei școale care a durat patru secole și care merită a i se trece numele în istoria artei românești” (După „Neamul Românesc” de N. Iorga).

În anul 1911 s-a înființat „Fondul pentru edificare de biserică nouă”. În anul 1914 ia ființă „Fondul Bande Dămian”, care a dăruit în acest scop 500 coroane. În anul 1914 s-a început Războiul Mondial, care a durat până în 1918. În acest timp de 4 ani am trecut prin multe încercări grele. Din bărbații plecați la război mulți nu s-au mai întors la ale lor, ci s-au pierdut pe diferitele câmpuri de bătălii, lăsând multe văduve și copii orfani.

⁷ Fără a avea pretenția exhaustivității, în urma consultării surselor pe care le-am avut la dispoziție propunem următoarea reconstituire a șematismului păstorilor sufletești din parohia Gurasada până la mijlocul secolului al XX-lea: Gheorghe (†1733), Iosif (1733), Gheorghe Merian (a.1747-1791), Ioan Olariu (1767-1814), Iosif Olariu (1791-1823), Ioan Popovici (1814-1824), Ioan Olariu (1824-1839), Eftimie Olariu (1827-1845), Alexie Olariu (1839-1848, 1850-1891), vacantă (1848-1850: adm. Sofronie Olariu din Gothatea; 1891-1892: adm. pens. Alexie Olariu din Gurasada și Gherasim Olariu din Bacea), Romul Iacob (1892-1939), vacantă (1939-1940: adm. pens. Romul Iacob din Gurasada și dr. Romul E. Iacob din Bretea Mureșană), Gheorghe Luca (1940-1945), vacantă (1945-1946: adm. pens. Romul Iacob din Gurasada). Cf. SJHAN a, f. 1-87; SJHAN b, f. 1-94; Togan 1898, p. 189; Pușcariu 1889, p. 112; Bunea 1900, p. 386; Gagy 1911, p. 162-163; Iorga 1906, p. 109; Beju 1984, p. 553; Hitchins, Beju 1974, p. 46; Miron 2005, p. 8.

La anul 1915 ne-au luat clopotul cel mare de la biserică pentru oștire, spre a-l transforma în material de turnat tunuri, de unde se vede unde ajunsese țara, în urma războiului, de strâmtorată, încât și din clopotele bisericilor făceau tunuri.

În anul 1916 pornește la război și România – Vechiul Regat –, în fruntea oștirii fiind Reg[ele] Ferdinand I, pentru a dezrobi Ardealul de sub stăpânirea Austria-Ungariei.

În anul 1918 s-a termină Războiul Mondial. Anul 1918 XII 1. Este Marea Adunare de la Bălgradul Ardealului sau Alba Iulia, prin care ne-am unit noi Ardelenii cu Țara Românească, adică cu Vechiu[l] Regat, înfăptuind astfel România Mare. Tot în acest an s-a făcut luptă între săteni, locuitori ai Gurasadului, cu ungurii cari nu voiau să lase Ardealul României. Cu această ocaziune, armați fiind cu trenuri blindate de fer, cu tunuri și granate, au pătruns în Sf. Biserică, ducând cu ei, printre altele, și o linguriță și Sf Antimis, spre marea mâhnire a obștei creștine de la noi din parohie.

Anul 1920. Este ales și înscăunat Dr. Nicolae Bălan ca Arhiepiscop și Mitropolit al Arhidiecezei de Sibiu.

Anul 1923. Biserica noastră este considerată ca monument istoric și, ca atare, trebuie păstrată neschimbată.

În anul 1928 s-a cumpărat din dărnicia obștei creștinești din Gurasada clopotul mare, cu 21 de mii lei, având tonul „Dis”.

Anul 1929

În luna iulie s-a îndreptat crucea de piatră, „ruga” de lângă biserică, împrejmuiindu-se cu zid de beton. Din tradiția bătrânilor se știe că această cruce din piatră masivă a fost din vremuri străbune, la întretăierea drumurilor ce merge spre Ilia și gara Gurasada. De aici a fost ridicată și transportată lângă biserică. Inscripția din față nu se mai poate distinge; nici limba în care a fost scrisă. Cu ocazia facerei zidului de beton, desgropându-se până la partea din jos, s-a aflat o inscripție conservată pe această cruce, jos în pământ, pe care o notăm aici spre amintire și știre prețioasă, mai ales că această inscripție e afund întărită în beton și nu se poate cerceta decât cu spargerea acestui zid: [imposibil de redat, din pricina negăsirii corespondentului grafic al caracterelor redată în textul manuscrisului n.n.]. Inscripția cu litere cirile, ce se află deasupra intrării în biserica noastră, este următoarea, transcrisă cu litere latine: „Cu ajutorul Tatălui și cu îndemnarea Fiului și cu purcederea Duhului Sfânt s-a zugrăvit această sfântă biserică în zilele Înălțatei Cesaro-Crăesei noastre Maria Terezia și fiind episcop țării Ardealului neunit Î. P. Sfințitul Domn Dionisie Novacovici de la Buda, fiind protopop eparhial Kir Iacob de Dobra și fiind preot al acestei biserici popa George ot Câmpuri, crainicul Parohia Gurasadului, și s-a zugrăvit de măriți între zugravi Ierodiaconul [Ioan n.n.] (din) Deva și de Nicolae Zugrav [din] Pitești. Anul Domnului 1765”.

În ziua de 5 Septembrie, anul Domnului 1929, după amiazi, pe la ora 3, iscându-se o furtună și trăsnete îngrozitoare, din întâmplare, un trăsnet a atins în turnul cel mic al bisericii noastre. Scânteia electrică a spart acoperișul de șindrilă, apoi, găurind cupola, a fost condus de zidul bisericii până la pământ. În această cale, de presiunea trăsnetului, tencuiala conținătoare de pictură în câteva locuri a fost dislocată. Acest fapt extraordinar, constând din trăsnetul în Sf. Biserică, a uimit și înfricoșat credincioșii din parohie și [din] jur. Acest fapt a fost însă unealta sorții. Căzând tencuiala până la zidul de piatră, a lăsat să se zărească o altă pictură veche,

din neamuri străbune necunoscute, acoperită bine de cea superioară, zugrăvită la anul 1765 de Ierodicon [Ioan n.n.] din Deva și de Nicolae din Pitești. Această pictură veche e zugrăvită pe un strat de tencuială amestecat cu paie de ovăș, pă când cea superioară e amestecată cu fuior de cânepă, necurățită de puzderi. Cercetări științifice ulterioare vor descoperi cine a zugrăvit-o, cine au fost ctitori și când s-a zidit chiar Biserica, totată date importante poate chiar și pentru istoria neamului nostru din acestea meleaguri.

13 Sept[embrie] 1929. Azi a fost arhitectul „Comisiunii Monumentelor Istorice”, [un] Inginer expert, pentru a face planul de reparare a bisericii noastre, care în decursul vremii a fost expusă elementelor naturii. 14 Sept[embrie] 1929 (Înălțarea Sf. Cruci). În decursul Utreniei a sosit „Comisia Monumetelor Istorice”, reprezentată fiind prin profesorii universitari Alexandru Lăpădat, Silviu Dragomir, Panaitescu etc. Comisiei i-a plăcut mult forma bisericii, stilul arhitectonic original. Cercetând vechea pictură dezvelită numai de curând au promis că vor int[r]eprinde cercetări pentru a dezgropa tainele trecutului. Vor deslipi pictura din chora stângă pentru ca eventual să se afle ctitorii acestei Sf. Biserici.

Anul 1930

8 Iunie 1930. Fostul prinț moștenitor Carol, fiul regelui Ferdinand I și tatăl regelui minor Mihai, s-a reîntors subit în țară. Țara l-a primit cu bucurie, ear Adunarea Națională l-a proclamat, cu multă însuflețire, ca rege al țării noastre; domnește sub numele [de] Carol al II-lea.

21 Sept[embrie] 1930. Astăzi s-a dat spre reparare biserica ant[r]eprenorului Ciani din Ilia: să șind[r]ilească turnurile, să așeze 2 parafulgere și să întărească sclemenea turnului cel mare. Pentru lucrări i s-a dat 46.000 Lei. Epitrop al bisericii a fost Florea Lazar. Șind[r]ila în hoaj s-a adus din comuna Albac.

[Anii 1931-1934]:

—

Anul 1935

În 25 Martie 1935 am făcut sfeștania (sfînșirea) apei și a petrei unghiulare la „Căminul cultural” din Gurasada.

În 6 august 1935 s-a săvârșit Sfânta Liturghie în biserica parohială, iar după Liturghie Maslul festiv, la care au cooperat Dnii. Iuliu Josan, protopop în Ilia, Dr. Nicolae Popovici din Sibiu, misionar al Arhiepiscopiei, cu Romul Iacob, paroh local, Longhin Goțiu, preot din Brâznic, Anghel Ardelean, preot din Pojoga, și Dr. Romul Emanuel Iacob, preot din Bretea [Mureșană n.n.]. Am spovedit și cuminecat aproape 300 persoane. La Maslu au luat parte preste 3.500 persoane, din 22 comune. Să se știe că Maslu de la 6 august e tradițional în parohie, își are tradiția din timpul de tristă amintire când stăpânirea nemțească a cuprins Ardealul, introducând Un[i]jația la români, cari apoi, rămânând fără episcop, preotesele din Gurasada, îmbrăcate în haine de iobăgițe, mergeau până la Lugoj, de unde aduceau sticlute cu sfântul mir și untdelemn sfînșit. Apoi, în ziua de „Probaji” (6 VIII) [praznicul „Probojeniei” sau al „Schimbării la Față a Domnului” n.n.], să facea Maslu la Gurasada, unde veniau

preoții și creștinii din satele dinprejur și-și luau sticluța cu Mir și untul de lemn adus din Lugoș, sfințit de episcopii din Carloviți etc. Străbuna mea, Susa Olariu, răposată la 1869, în etate de 80 ani, a fost în mulți ani la Lugoș, în afacere de aducătoare de mir.

În 2/XII [decembrie n.n.] a murit ginerele meu, preotul Longhin Goșiu din Brâznic, tractul Dobrei, în etate de 48 de ani, lăsând în doliu soția Alexandra și două fete: Florica și Eugenia. Tot în vara anului 1935 am înființat un fond pentru ridicarea unui monument celor 27 eroi din parohie, căzuți în Războiul din 1914-1919.

În 12/XII [decembrie n.n.] protopopul Iulian Josan ne-a făcut vizitația canonică.

Anul 1936

Sfințirea apei am făcut-o în curtea bisericii, lângă crucea de piatră. A fost popor foarte mult. Am ținut o mică vorbire, rogând poporul să nu joace azi, ca să dovedim că suntem creștini și în realitate, nu numai cu numele. Însă, durere, nu am fost ascultat. După amiază, toată lumea la birt (cârciumă). Apoi dă-i la joc și beție până după mezul nopții. Vai de noi gurasadanii, cu atâtea jocuri și beții!

Azi, în 14 Februarie 1936, s-a ținut cercul religios în Gurasada, luând parte subsemnații: Ioan Budoiu, preot [în] Câmpuri-Surduc, Longin Popa, preot [în] Tătăraști, Ioan Popoviciu, preot [în] Gothatea, și Romul Iacob, preot [în] Gurasada.

În 31/X [octombrie n.n.], la 3 ore d[upă]-a[amiază], a fost protopopul Iuliu Josan la noi, în vizitație canonică, blagoslovindu-mă, din porunca celor de la Sibiu, cu 31 bucăți calendare pentru anul 1937.

În 29 Nov[embrie] s-a ținut adunarea „Oastei Domnului”. Au participat ostași din 30 de comune. Au cântat frumos răspunsurile la Sf. Liturgie, în biserică; apoi, la parastasul pentru Metropolit Andrei. După amiază ne-am adunat în școală, unde s-au cetit din Biblie și s-a cântat foarte frumos cântece de ale „Oastei Domnului”. S-au rămarcat mulți ostași și ostășe, foarte buni cântăreți și predicatori. Păcat că așa talente rustice nu sunt luate în samă și cultivate. Ar fi o podoabă de cântăreți bisericești, dacă ar fi cultivați sistematic.

Anul 1937

4 Aprilie 1937: Azi au sosit la noi la biserică elevii de la „Școala de Arte și Meserii” din Dobra.

25 Iunie 1937: Azi au adus cu camionul de la Deva și [s-a] așezat la loc „Monumentul Eroilor”. În 27 Iunie [1937 n.n.], Duminică I după Rusalii, s-a sfințit „Monumentul Eroilor” din comuna Gurasada, căzuți în Resbelul din 1914-1919. La ceremonia religioasă au participat și funcționat Dl. Protopop Iuliu Josan din Ilia, eu, Romul Iacob, paroh în Gurasada, preot Ioan Popovici din Gothatea și fiul meu, Pr. Dr. Romul Emanuil Iacob, paroh în Bretea [Mureșană n.n.]. Din partea autorităților județene a participat Dl. Prim-pretor Victor Pop, substituind pe Dl. Prefect, din partea Armatei un Domn Căpitan de la Reg[imentul] 4 Graniță din Deva, apoi primarii și învățătorii din comunele aparținătoare de notariatul Gurasada. Au participat și numeroși ostași din „Oastea Domnului”. După serviciul religios au predicat: Dl. Protopop Iuliu Josan, Simion (ostaș din Arad), Dr. Romul Iacob (preot în Bretea) și Dl. Notar Ioan Diniș, din partea Comitetului de inițiativă a monumentului. Banchetul s-a ținut în casa notariatului, sub conducerea Dlui. notar Diniș și a soției sale, Dna.

Valeria Diniș. A urmat mai departe programul în „Căminul Cultural”, și anume „Oastea Domnului” a cântat mai multe cântări pioase, după care s-au jucat două piese potrivite serbării de către tinerimea din comună și învățătorimea din notariat. În fine, s-au cântat cântece naționale cu un tablou alegoric.

Numele eroilor comunei căzuți în anii 1914-1919:

1. Andrică Ioan: căsătorit, cu 3 copii;
2. Agrimă Iosif: căsătorit;
3. Buște Lazăr: căsătorit;
4. Buște Partenie: căsătorit, cu 1 copil;
5. Biriș Roman: căsătorit, cu 1 copil;
6. Bretotean Mihai: căsătorit, cu 5 copii;
7. Bretotean Savastie: căsătorit, cu 1 copil;
8. Bretotean Roman: june;
9. Curui Ioan: căsătorit, cu 2 copii;
10. Ciorogar Alexă: june;
11. Drăgoi Dumitru: văduv;
12. Dehel Teofil: căsătorit, cu 2 copii;
13. Dehel Petru: june;
14. Frenți Iosif: văduv, cu 1 copil;
15. Farcaș Alexie: june;
16. Farcaș Adam: căsătorit, cu 1 copil;
17. Grec Iosif: căsătorit, cu 2 copii;
18. Gherman Gligor: căsătorit, cu 2 copii;
19. Iacob Alexă: căsătorit;
20. Iovan Alexă: căsătorit;
21. Morari Ioan: căsătorit, cu 3 copii;
22. Muntean Savaste: căsătorit, cu 1 copil;
23. Niculă Lazăr: căsătorit, cu 3 copii;
24. Negrilă Iosif: june;
25. Negrilă Avram: june;
26. Olari Trandafir: june;
27. Olari Eugen: june;
28. Sâmbă Savaste: june.

În anul 1937 grâul a pălit, [fiind] slab, sub medie. Cucuruzul (păpușoiul, porumbul) s-a dezvoltat și copt în condițiuni foarte bune. Prune roșii de vară au fost berechet; prune grase încă au fost multe, dar jumătate au putrezit în pruni. Mere au fost foarte multe, însă bolnave și vermănoasă; nu au stat, ci au putrezit. Prune bistrife foarte puține. Fân a fost destul; otavă puțină. În general, lăudat fie Domnul, a fost un an sănătos și bun. Gurasada, 31/XII [decembrie n.n.] 1937.

Anul 1938

Duminică, în 30/I [ianuarie n.n.], am ținut Adunare parohială și am ales Consiliu parohial și epitropie pe un period de 6 ani, 1938-1943.

În 24 Februarie s-a ținut în întreaga țară plebiscit pe comune, votându-se noaua „Constituție” a țării.

Astăzi, în 4/IV [aprilie n.n.], am fost la conferință și mărturisirea preoților la Ilia toți preoții [din] Protopopiat.

În 14 Aprilie a vizitat biserica noastră Prof. Gusti din București, Dl. Profesor Maunier din Paris, Inspector Dr. Popa din București, Inspector Iacobescu din București, Ingin[er]-Șef Moiescu din Deva, Subprefect Dr. Drăgan din Deva, Dr. Tănăsescu [de la] Primăria Deva și Col. [necunoscându-i numele, a fost lăsat loc liber n.n.], prefectul de la Arad.

În 6 August s-a ținut Conferința de vară din P[rotopo]piatul Ilia la noi, la Gurasada. Au luat parte la Conferință: Dl. P[rotopo]pop Iuliu Josan, Pr. Victor Iacob din Burjuc, Pr. Ioan Budoii din Câmpuri-Surduc, Pr. Dr. Romul Emanuil Iacob din Bretea, Pr. Longhin Popa din Tătărești, Pr. Traian Olariu din Bacea, Pr. Ioan Lupșa din Runcșor, Pr. Ioan Popovici din Gothatea, Pr. Silviu Andrica din Sârbi, Pr. Ioan Păcurariu din Brănișca, Pr. Augustin Puiuș din Gialacuta, Pr. Septimiu Iuga din Vorța, Pr. Mircea Laslo din Visca, Pr. Valeriu Vlădăreanu din Cărmăzinești, Pr. G[heorghe] Măglaș din Brădățel, Pr. Anghel Ardelean din Pojoga și Pr. Nicolae Miclea din Brâznic. S-a celebrat Sf. Liturgie în sobor. S-au mărturisit și comunicat vreo câteva sute de bărbați și femei. Au luat parte mulțime mare de ostași și ostășite din „Oastea Domnului”, din loc și din mari îndepărtări. Respunsurile la Liturgie le-a dat corul mixt din Câmpuri-Surduc, condus de vrednicul învățător Herbei Manole. La Sf. Maslu s-au înscris 2.970 creștini. S-au ținut mai multe vorbiri, atât de către preoți, cât și de către frații ostași din „Oastea Domnului”. A luat [parte] și echipa regală de la Căminul cultural „Dr. Silviu Dragomir” din localitate.

În 6/XII [decembrie n.n.] a fost adunarea „Oastei Domnului” în Gurasada.

Anul 1938 a fost de tot stărp în poame; nici prune, nici mere, nici pere, nici cireșe n-au fost nimic, nimic. Nuci au fost puține, unde și unde. Grâu a fost nu prea mult, dar bun; s-a copt bine și bine desvoltat. Fân și otavă a fost îndeștător și a ținut vreme bună, de s-a putut usca bine. Cucuruzul s-a întârziat cu sămănatul din cauza ploilor, dar s-a făcut destul de bine; însă nu s-a prea copt deajuns, din cauza ploilor de toamnă. Cei ce au așteptat cu culesul până după trecerea ploilor au avut cucuruz bogat și copt bine. Timp pentru semănat grâul a fost destul și foarte potrivit. Boale între oameni nu au prea fost. Lăudat fie Domnul pentru toate câte ne-a dat. Scris-am eu, pr. Romul Iacob, paroh în Gurasada din 1 aprilie 1892-31 decembrie 1938. Slavă Ție Dumnezeuului nostru, Slavă Ție!

Anul 1939

Azi, în 6 august 1939, s-a ținut Conferința misionară a preoșimii din tractul Ilia. Au participat preoșii: Prea On[oratul] Protop[op] Iuliu Josan, Ioan Budoiu (Câmpuri-Surduc), Ioan Laslo (Băgara [azi Valea Poienii n.n.]), Silviu Andrica (Sârbi), Popovici Ioan (Gothatea), Longhin Popa (Tătărești), Olariu Traian (Bacea), Păcurariu Simion (Brănișca), Laslo Mircea (Visca), Iuga Septimiu (Vorța), Puiuș Augustin (Gialacuta), Dr. Romul Iacob (Bretea), Ardelean Anghel (Pojoga, Banat), Miclea Nicolae (Brâznic) și Laslău Dumitru (Peștișu Mare). Tot astăzi s-a ținut Adunarea generală a „Oastei Domnului”, cu echipa misionară de la Sibiu, în frunte cu Nanu Aurel, Prot[opop] Prof[esor] la Școala normală „A. Șaguna”, cu filmul religios „Patimile Domnului”. Totodată, s-a sărbătorit ieșirea la pensie a parohului local Pr. R[omul] Iacob (senior), care a fost elogiut de Prot[opopul] I[uliu] Josan, de Budoiu, Olariu și Prot[opopul] A[urel] Nanu. A urmat cuvântarea de mulțumire a bătrânului preot R[omul] Iacob, care evocă virtuțile vechilor strămoși, în legătură cu sărbătorirea S[finției] Sale.

În anul 1939 a fost grâu bun, bine copt și curat la bomb. Cucuruzul a fost record, dar a cam suferit la cules din cauza ploilor îndelungate pe timpul culesului. Fân a fost cam puțin; otavă mai deloc. Poame, [anume] mere, pere, prune, au fost prestre măsură de multe, încât n-au avut oamenii unde să le sprijoană și de tot lesne (eftine). Neguțătorii nu au venit să le strângă.

În decursul verii 1939 am acoperit școala cu țâglă și acoperișul bisericii cu șând[r]ilă. Din primăvară, luna martie, au fost dese concentrări de soldați spre apărarea hotarelor țării, căci în Cehoslovacia, Rusia subcarpatină și Polonia a fost războiu și toate trei acelea țări și-au pierdut independența. Pe noi, Bunul și Milostivul Dumnezeu ne-a ocrotit și păzit până în prezent!

Cu data de 1 iunie 1939, subscrisul am fost trecut la pensie, dar, neaflându-se concurenți la postul de preot nici după concurs, repet, nici până azi nu am fost desărcinat de la conducerea oficiului. 31/XII [decembrie] 1939, R[omulus] Iacob”.

Prin această cronică parohială, istoria bisericească a meleagurilor hunedorene se întregește, îmbogățindu-se cu noi informații. De altfel, precum spunea și marele polihistor Nicolae Iorga în introducerea la volumul său *Sate și preoți din Ardeal* (București, 1902), doar când se va scrie toată această „istorie de sate și de preoți”, abia atunci se va putea discuta despre adevărata și completa „istorie a Ardealului românesc”.

Abrevieri

- | | |
|---------|---|
| SJHAN a | – Serviciul Județean Hunedoara al Arhivelor Naționale, Registrul de cununați al Parohiei Ortodoxe Române Gurasada, 1839-1905. |
| SJHAN b | – Serviciul Județean Hunedoara al Arhivelor Naționale, Registrul nașcuților Parohiei Ortodoxe Române Gurasada, 1876-1950. |

Bibliografie

- | | |
|---------------------|--|
| Beju 1984 | – Ioan Beju, <i>Conscripția clerului ortodox transilvan din 1767</i> , în <i>Mitropolia Ardealului</i> , Sibiu, an 29, 1984, nr. 7-8, p. 534-568 |
| Bunea 1900 | – Augustin Bunea, <i>Episcopul Ioan Inocențiu Klein</i> , Blaj, 1900 |
| Calendare 1892-1946 | – <i>Calendarele Arhiepiscopiei Sibiului pe anii 1892-1946</i> |
| Dobrei 2011 | – Florin Dobrei, <i>Bisericile ortodoxe hunedorene</i> , Reșița, 2011 |
| Drăguț 1968 | – Vasile Drăguț, <i>Vechi monumente hunedorene</i> , București, 1968 |
| Enciclopedia 2010 | – <i>Enciclopedia Ortodoxiei Românești</i> (coord. Mircea Păcurariu), București, 2010 |

- Gagyi 1911 – Eugen Gagyi de Etéd, *Regulatio Diocesis Transilvanicae Disunitae anno 1805*, în *Transilvania. Foaia Asociațiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, Sibiu, an 42, 1911, nr. 2, p. 147-171
- Greceanu 2000 – Eugenia Greceanu, *Etapele de construcție ale bisericii din Gurasada – jud. Hunedoara*, în *Buletinul Monumentelor Istorice*, București, an 69, 2000, nr. 1-2, p. 32-40
- Hitchins, Beju 1974 – Keith Hitchins, Ioan Beju, *Documente privitoare la trecutul Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania după 1761*, în *Mitropolia Ardealului*, Sibiu, an 19, 1974, nr. 1-3, p. 13-46
- Ioniță 1992 – Alexandru M. Ioniță, *Prof. dr. acad. Silviu Dragomir. 30 de ani de la moartea sa*, în *Biserica Ortodoxă Română*, București, an 117, 1992, nr. 1-3, p. 63-68
- Iorga 1906 – Nicolae Iorga, *Scrisori și inscripții ardelene și maramureșene*, vol. II, București, 1906
- Miron 2005 – Greta Monica Miron, *Acțiune ortodoxă – acțiune catolică. Efectele mișcării lui Visarion Sarai în Hunedoara, Hațeg, Zarand și Alba*, în *Studia Universitas Babeș-Bolyai*, seria Historica, Cluj-Napoca, an 50, 2005, nr. 2, p. 1-36
- Păcurariu 1988 – Mircea Păcurariu, *O sută de ani de la nașterea istoricului Silviu Dragomir*, în *Mitropolia Ardealului*, Sibiu, an 33, 1988, nr. 2, p. 109-122
- Păcurariu 2002 – Mircea Păcurariu, *Cărturari sibieni de altădată*, Cluj-Napoca, 2002
- Pop, Șipoș 2009 – Ioan-Aurel Pop, Sorin Șipoș, *Silviu Dragomir și dosarul Diplomei cavalerilor ioaniți*, Cluj-Napoca, 2009
- Popa, Chicideanu 1984 – Radu Popa, Ion Chicideanu, *Informații noi și câteva considerații istorice privind biserica românească din Gurasada - jud. Hunedoara*, în *Studii și Cercetări de Istoria Artei*, București, an 35, 1984, nr. 1, p. 54-67
- Pușcariu 1889 – Ilarion Pușcariu, *Documente pentru limbă și istorie*, vol. I, Sibiu, 1889
- Roșca 1911 – Eusebiu Roșca, *Monografia Institutului pedagogico-teologic „Andreianu” al Arhidiecezei Ortodoxe Române din Transilvania*, Sibiu, 1911
- Rus 2002 – Emanuil Rus, *Silviu Dragomir – Exeget al „Unirii”*, studiu introd. la vol. *Istoria dezrobirii religioase a românilor din Ardeal în secolul XVIII*, I, Cluj-Napoca, 2002, p. 13-56
- Rus 2004 – Emanuil Rus, *Silviu Dragomir și raporturile româno-slave*, Cluj-Napoca, 2004
- Stoicescu 1988 – Nicolae Stoicescu, *O sută de ani de la nașterea istoricului Silviu Dragomir*, în *Mitropolia Ardealului*, Sibiu, an 33, 1988, nr. 3, p. 98-105
- Suciu 1966 – Coriolan Suciu, *Dicționarul istoric al localităților din Transilvania*, vol. I, București, 1966

- Șipoș 2009 – Sorin Șipoș, *Silviu Dragomir – istoric*, ed. a II-a, Oradea-Chișinău, 2009
- Togan 1898 – Nicolae Togan, *Statistica românilor din Transilvania în 1733, în Transilvania. Foaia Asociațiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, Sibiu, an 29, 1898, nr. 9-10, p. 169-213

History file: “The Greek-Orthodox parish chronic of Gurasada”

Abstract

For completing the past of the community center Gurasada, ancient Romanian village on the Mures valley, known both by his valuable medieval church “St. Archangel Michael” and as the birthplace of the famous interwar historian and scholar Silviu Dragomir (1888-1962), the “**Greek-Orthodox parish chronic of Gurasada**”, developed by the parish priests Romul Iacob between 1928 and 1940, is an invaluable historiography source. The chronicle text includes brief accounts of events occurring in Gurasada’s parish church and numerous related information, regarding the secular past of Hunedoara’s lands, the local mentality, the agricultural potential of the village etc. Through this parish chronic, church history is completed being enriched with new information.